

En een tweede dat Kuyper in Beesd trof, was dat het liberalisme hooghartig en meedoogenloos heerschte over het „gewone volk“, terwijl hij juist onder dat volk, het volk achter de kiezers, de kleine luyden, geestverwanten vond, trouwe belijders van den Naam des Heeren. Van dat oogmerk wordt over hem vaardig het verlangen, straks versterkt tot bewustzijn van roeping, om in Gods kracht dat verdrukte, miskende volk, geestelijk en stoffelijk tot vrijheid en erkenning te voeren, om het uit het diensthuis van het liberalisme uit te leiden.

Wanneer hij uit Beesd naar Utrecht vertrekt, teekent zich dit reeds af.

Hij voert hier het pleit voor de vrije christelijke school.

Daaraan zat voor hem ook een sociale kant. De rijke kon buiten de officiële openbare school, zijn kinderen de opleiding geven die hij wenschte. Maar den arbeider en eenvoudigen burgerman was dat financieel onmogelijk. Deze was wel genoodzaakt van de openbare, godsdienstloze school gebruik te maken. Dat gevoelde Kuyper ook als een sociaal onrecht.

Maar nog veel klaarder komt dit uit in de intrede, waarmede hij op 10 Augustus 1870 in de Nieuwe Kerk te Amsterdam het herdersambt in de Nederlandsch-Hervormde Kerk aldaar, aanvaardt. Daarin vinden wij o.m. deze uitspraak:

„Bovenal de groote sociale vraagstukken van „ontucht en overbevolking, van arbeid en armen- „zorg, achte onze Kerk niet buiten zich. Zij „vooral moet de zonde bestrijden; zij vooral heeft „de roeping om het betrekkelijk recht der lagere „volksklasse tegenover den tijdgeest te handhaven. „Wat verdrukt wordt hebbe haar steun, de armen „in haar een toevluchtsoord en voor rijk en arm „saam worde zij weer de Engel des Vredes, die „en van het misbruik en van de utopieën onzer „eeuw ons met zachte hand terugleidt naar de „ordeningen van Gods Woord.“

Terug naar de ordeningen van Gods Woord, en die ordeningen tot gelding gebracht voor heel het leven, op die gedachte komt Kuyper telkens terug; zij beheerscht zijn leven.

Dat houdt meer in dan mededogen en barmhartigheid te betrachten. Zeker, ook daarvoor had hij een open oog. En wanneer het diaconaat in het Gereformeerd kerkelijk leven een breede plaats kreeg, dan is dit zeker mede aan Kuypers optreden te danken.

De geest des Ontfermers, zooals hij op een andere plaats schreef, moest tot openbaring komen.

Maar hij wenschte niet alleen leniging van sociaal nood in den weg der barmhartigheid, doch eveneens door toepassing van het recht. Het is de roeping der Kerk het Licht des Woords en den eisch van dat Woord uit te dragen in het gemeenschapsleven.

Wanneer hij op 23 Maart 1873 zijn mededienaar Ds Ph. S. van Ronkel in het ambt bevestigt, komt hij op dit onderwerp terug en ontwikkelt de gedachte dat de gemeente van Jezus Christus, de Kerk, een roeping heeft tegenover de maatschappij.

In 1871 vertaalde hij uit het Duitsch een boekje getiteld: „De arbeidskwestie en de Kerk“.

In de inleiding trekken vooral de volgende zinnen de aandacht:

„Elke levensvraag toch, en bovenal het vraag- „stuk van den arbeider, ontstaat door een nood, „een ellende, een jammer en is dus een vragen „naar een genezenden balsem voor een pijnlijke „wonde van ons menschelijk leven.

„Hoe wil men zich dan een Kerk van Christus „denken zonder hart voor zulk een lijden en „zonder den innerlijken drang, om haar Heiland „dien zij aanbidt, ook hier in de Majesteit Zijner „reddende liefde te doen schitteren?

„Of is niet juist de lijdende menschheid het „haar aangewezen arbeidsveld en zijn niet de klei- „nen der aarde haar bij uitnemendheid toever- „trouwd, opdat ze de kracht harer vertroosting, „de kracht van haar levensbeginsel, den zegen „van geheel haar verschijning vooral aan dezulken „toon zou?

„Daarom kan het niet goed voor God zijn, dat „de Kerk van Christus zich ook ten onzent „willoos aan de behandeling van dit vraagstuk „heeft gespeend. De wereld kan de Kerk van „Christus op den duur niet eeren, zoo ze wel „van een kracht van Gods Woord spreekt, maar „die kracht bij het lijden der menschheid niet „werken laat.“

In Amsterdam neemt de eigenlijke arbeid van Dr Kuyper op publiek terrein een aanvang. Op 1 April 1872 verschijnt het eerste nummer van „De Standaard“. Reeds 16 dagen later begint hij als hoofdredacteur een artikelenreeks over: „De Sociale kwestie“.

Het arbeidsvraagstuk, zoo luidt het, is een broedervraagstuk. God heeft den mensch tot arbeiden geroepen, heeft hem gemaakt tot een vrijen arbeider. Maar de zonde maakte dien vrijen arbeider, den beelddrager Gods, tot een slaaf.

Arbeid moet beschouwd worden als uitvloeisel van Goddelijke ordinantie en dus als levensvoor-

waarde voor alle schepselen. De sociale kwestie is voor Kuyper niet allereerst een broodvraag, maar het herstellen van de organische maatschappij, het herstellen van de banden, die God gelegd heeft tusschen de verschillende deelen der samenleving en teruggeven aan den arbeider van de plaats die hem in die samenleving toekomt.

De strijd voor dat doel kenmerkt ook zijn arbeid in de Tweede Kamer.

Wanneer in 1874 daar aan de orde is de behandeling van het kindernetje Van Houten, grijpt hij die gelegenheid aan om zijn denkbeelden omtrent de taak der Overheid ten opzichte van het maatschappelijk leven uiteen te zetten. Het uitgangspunt van den voorsteller, Mr S. van Houten, was een verbod van allen arbeid in fabrieken en werkplaatsen voor kinderen beneden de 12 jaar.

Tegen een zoodanig uniform verbod had Dr Kuyper bezwaar. Hij formuleerde dit aldus: „Mijn „grootste bezwaar tegen het voorstel is, dat het „uitgaat van een verkeerd legislatief beginsel. Dat „beginsel is, om daar waar iets verkeerd is in de „maatschappij bestaat, kortweg een principe, een „idee, een stelling op den voorgrond te plaatsen „die these tot wet te verheffen, en voorts de „maatschappij naar dat idee te modelleeren. Hier- „van nu ontken ik de mogelijkheid.“

Tegenover zulk een algemeen verbod en dan voor allen arbeid gelijk, wilde Dr Kuyper bescherming van den loonarbeid van minderjarigen, daarbij rekening houdende met den aard van het werk en de omstandigheden waaronder dit moest worden verricht.

Rondweg sprak hij het uit dat hem het wetsvoorstel niet ver genoeg ging. Hij wilde ook bescherming tegen de geestelijke en zedelijke gevaren die de jeugdigen in het moderne fabrieksleven bedreigden. Hij wilde de gelegenheid openen dat aan den arbeid in de fabriek en op de werkplaats verbonden werd opleiding voor het vak, regeling van vacantie en vrijen tijd, een en ander verband houdende met den leeftijd der jeugdigen en den aard van den arbeid.

Een verbod als Van Houten wilde, eenvormig en geen rekening houdende met het gevarieerde bedrijfsleven, werd door hem verwerpelijk geacht. In verband daarmee vroeg hij om een Wetboek op den Arbeid. Hij erkende den gedesorganiseerden toestand waarin de maatschappij onder den invloed der beginselen van de Fransche revolutie was gekomen. Daarin moest verandering komen. Daarom voerde hij het pleit voor organisatie van het bedrijfsleven. Maar een organisatie niet van staatswege opgelegd, doch uit het vrije leven opgekomen, door den Staat bekrachtigd en gesteund.

Principieel ging Dr Kuyper bij dit debat in tegen de revolutionaire beschouwing van de taak van den Staat tegenover de Maatschappij. Hij erkende die taak, maar niet als een opleggen van regelingen aan de maatschappij. Hiertegen waarschuwde hij nadrukkelijk. Dit zou moeten voeren tot een verderfelijke staatsabsolutisme. Hoe heeft Kuyper ook hierin als met profetischen blik de gevaren van de fascistische staatsidee voorzien!

In hetzelfde jaar kwam Dr Kuyper in de Tweede Kamer op de gedachte dat er komen moest een Wetboek van den Arbeid terug. De organisatie van den arbeid, een organische ontwikkeling van de maatschappij was het ideaal dat hem vasthield.

Een dergelijke organische ontwikkeling, waarbij de arbeider de plaats krijgt die hem naar Gods bevel toekomt, heeft hij doorlopend en met groote kracht bepleit. Kuyper wilde komen tot wat wij thans noemen Bedrijfsorganisatie.

Toen in 1932 de wet op de Bedrijfsraden in de Tweede Kamer in behandeling kwam, heeft het Vrijzinnig-Democratische Kamerlid, Mr Joekes er aan herinnerd dat 60 jaren terug Dr Kuyper reeds voor bedrijfsorganisatie had gepleit. Hij vond echter weinig bijval. Regeering zoowel als Kamer staken met zijn denkbeelden min of meer den draak.

En hoewel hij tegen het ontwerp-Van Houten stemde, heeft hij later wel toegestemd, dat in de gegeven omstandigheden, meer dan Van Houten wilde niet te bereiken was.

Want ook in de kringen van het christelijk volksdeel, in de kringen zijner naaste geestverwanten, was men allermintst rijp voor ingrijpende wijzigingen als door hem voorgestaan.

Teneinde bij die geestverwanten het inzicht te verhelderen, en tot sociale studie aan te moedigen, werkte hij mede aan de tot standkoming van het eerste Christelijk Sociaal Congres, dat van 9-12 November 1891 te Amsterdam werd gehouden.

Dr Kuyper werd er de bezielende voorzitter en leider van en opende het met de beroemde rede: „Het sociale vraagstuk en de christelijke religie“.

Het Congres was in drie secties verdeeld:

1. De sociale kwestie van haar christelijk religieuze zijde.

- Algemeene beginselen.
- De opvatting van goed en arbeid.
- Het huisgezin en de arbeid.
- De Kerk.
- De dienst der barmhartigheid.

2. De sociale kwestie van haar maatschappelijke zijde.

- Sociale volkszonden.
- Patroons en werklieden.
- Klerken, enz.
- De nationale arbeid.

3. De sociale kwestie van haar staatkundige zijde.

- Burgerlijk recht.
- De Landbouw.
- Wetgeving op den arbeid.
- Belastingwezen.

De invloed, die van dit congres is uitgegaan, kan niet gemakkelijk geschat worden, maar is ongetwijfeld zeer groot geweest.

De sociale kwestie kwam er door in het middelpunt te staan van de belangstelling van het christelijk volksdeel.

Er kwam erkenning dat de christen ook een taak heeft op maatschappelijk terrein. Er kwam beter inzicht in het wezen der taak. De christelijk-staatkundige actie is er door bevrucht. De christelijk-politieke partijen zagen sindsdien beter dan voorheen, dat de Overheid door wetgevend maatregelen ter bescherming van het sociaal- en economisch zwakkere, mede invloed ten goede heeft uit te oefenen op het maatschappelijk leven. Waardevolle richtlijnen zijn ten dezen op dit congres getrokken.

Deze richtlijnen hebben de opkomende christelijk-sociale actie, ook de opkomende christelijke vakorganisaties van patroons en arbeiders groote diensten bewezen.

...

Voor de noodzakelijkheid van die sociale organisaties had Dr Kuyper eveneens een open oog. Al heeft hij zich niet met de christelijke vakbeweging rechtstreeks vrijwel niet bemoeid, en door zijn gesproken en door zijn geschreven woord is zijn arbeid voor de christelijke vakbeweging van groote betekenis geweest. In „De Standaard“ bepleitte hij vakorganisatie onder eigen banier.

Niet als instrument ter bestrijding van het socialisme. Van zulk een negatieven strijd, die de middellijke oorzaak van dit socialisme, het sociale onrecht bestendigde, verwachtte Kuyper niets. Hij wilde sociale organisatie, vakorganisatie, om de positie van den arbeider in het bedrijfsleven, in het vak, naar christelijken maatstaf, overeenkomstig den eisch van Gods Woord, te regelen.

De verhouding tusschen patroon en arbeider, zoo schreef hij, mag niet afhangen van willekeur, maar moet geregeld worden naar Gods ordinantie. Die positie moet steunen op het arbeidscontract. Een welvarende, ontwikkelde, arbeidende stand was voor hem eisch van het christelijk beginsel, en noodzakelijk voor den bloei en de toekomst van het volk.

Een arbeidende stand, neergedrukt tot de diepte van het proletariaat was niet alleen een christelijke samenleving onwaardig, maar zou ook een vruchtbare voedingsbodem blijven voor revolutionaire agitatie. Arbeid is een plicht, een roeping en een zegen, hij is Goddelijke ordinantie; maar dan ook dien arbeid verricht onder zulke verhoudingen en zulke voorwaarden dat de zegen van den arbeid gevoeld, het eervolle van den arbeid wordt gezien.

Om dat te bereiken was volgens Kuyper noodig dat de opbrengst van den arbeid in staat stelt het gezin te onderhouden; om wat af te zonderen voor Kerk, school en arme medebroeders en zusters; moet deze zoo kunnen verricht worden, dat geen inbreuk wordt gemaakt op de eischen van hygiëne, veiligheid, eerbaarheid en nacht- en Zondagsrust.

Maar dat niet alleen.

Die arbeid moet ook geven wat voor het levensonderhoud noodig is in tijden van ziekte, bij ongeval, invaliditeit en ouderdom.

En dat laatste niet als gunst, als gave van werkgever of Overheid, maar als recht, als uitvloeisel van het arbeidscontract.

Principieel wees Kuyper af Staatspensioenen voor den ouden arbeider.

Hij wilde den arbeidenden stand omhoog brengen, zoo dat hij zelve in staat werd gesteld in den weg van sociale verzekering zich een recht te scheppen op uitkeering. Een recht, ontstaan in den weg van getrouwe vervulling van Gods gebod: „In het zweel uws aanschijns zult ge uw brood eten“.

Zijn pleidooi in „De Gemeene Gratie“, dat het gebruik maken van het verzekeringswezen voor den Christen geoorloofd is, opende hier de mogelijkheid om wettelijke voorzieningen te treffen.

In 1901 Minister geworden heeft Dr Kuyper met grooten ijver en zeldzame krachtsinspanning gepoogd zijn christelijk sociale idealen te verwezenlijken.

In de Troonrede waarmede het Kabinet dat zijn naam droeg in 1901 optrad, werd naast de oplossing der Schoolkwestie, zoover dat binnen het raam der Grondwet mogelijk was, en herziening der Drankwet, ook genoemd: verplichte verzekering ten bate van zieken, invaliden en ouden van dagen, met bijdragen van het Rijk.

Het is D sociale ver brengen.

Maar de richt, het 1 vaarden d plicht der drijfsleven l

Voor de c arbeid van dezen tege weest.

De vrije de herzieni herziening volgde. De e te Delft in bedrijfsleve

Voor on hij een per der Drankv bruik te b krachtig ge dige woelir neel, het o

Het treft Kuyper's ge Het opkom slechts als het den too was het m herstellen gevolge var verbroken hij reeds i den Arbeid

Na zijn om „De ot waarom he En nu in

In „De tingsdebatte wikkelt hij satie. Die l men tot so

In de v inzicht ten komende v grootste be de sociale

Voorzoo daartoe aat heid van

Maar he traliseerde niet voorb nadruk. E zoo zette h staatsmach en alle sou duur teloo

Geen Slaa Daartegen Souvereinil haar eigen In 1880 l

reeds geop titel droeg, hij thans

Tegenove ciaal terrei aan het c het op voe Daarom n

ook een v bij het pro ook aan h organische

Hij wens waar de be worden be

Deze afz arbeiders, waarin beic zouden zijr te benoem

Kuyper ze zien toebe Hunner

ter behari het bedrijf organisatie- name werd leerlingwez

naar de ei vakken, en De taak

per niet a gens hem De persc werkzaam gevormd n rechten te kring en l

De Overl zijn sancti orde tegen samenlevin